

Geschiedenisonderwijs in Turkije

VAN TURKSTALIGE STEPPEVOLKEREN NAAR EU-EISEN

Een impressie naar aanleiding van de Euroclio studiereis naar Ankara en Istanbul, oktober 2007.



"Teachers are the only savours of nations"
(14 October 1925, Mustafa Kemal Atatürk)

Atatürk is nog steeds omnipresent. In elke officiële ruimte hangt een portret van hem. Iedere school heeft een hoek met een buste en een nationale vlag. In de rectorkamer hangt een portret, aangevuld met citaten over de taak van school, leraren en scholieren. Nadat het Ottomaanse Rijk uit elkaar viel zag de regering het als haar grootste taak de inwoners van de nieuwe republiek saamhorigheid bij te brengen en werd de eerste taak van geschiedenisonderwijs de Turkse natievorming. Ondertussen bestaat de Turkse republiek al ruim tachtig jaar. De Turkse samenleving is in de tussentijd enorm

veranderd, zeker in de laatste vijftien jaar. Is het Turkse geschiedenisonderwijs meeveranderd?

Eind oktober 2007 gingen twintig Nederlandse geschiedenisdocenten naar Turkije op initiatief van Euroclio. Er was een intensieve studiereis georganiseerd om de rol van geschiedenisonderwijs in internationalisering en natievorming, de inzet van methodes en de vertaling van maatschappelijke verwachtingen naar de praktijk in de les in Turkije onder de loep te nemen en te vergelijken met Nederland. Gedurende deze week bleek wat tot voor kort in Turkije die verwachtingen waren en hoe die verwachtingen op dit moment verschuiven.

Basisschool en voortgezet onderwijs

Kinderen in Turkije gaan op hun zevende naar het basisonderwijs. Tot 15 jaar zijn ze leerplichtig aan deze 'basisschool'. In de eerste zeven leerjaren wordt geschiedenis slechts in de context van een op wereldoriëntatie lijkend vak behandeld. Pas in het achtste en laatste jaar staat geschiedenis apart op het lesrooster. De vorming van de republiek Turkije en de jaren na 1923 staan dan centraal.

Een meerkeuze examen bepaalt hierna wie de drie leerjaren in het voortgezet onderwijs mag volgen. Bij geschiedenis worden dan de Turkse stammen in Centraal-Azië en de Islam behandeld. In het laatste leerjaar volgt de geschiedenis van het Ottomaanse Rijk en Europese geschiedenis (waarin slechts de renaissance, de reformatie, de verlichting en de Franse Revolutie de revue passeren), om tot slot te eindigen met de heldendaden van Atatürk en de vorming van de republiek. Zijn dood in 1938 is het eindstation van de geschiedenislessen. Chargerend wordt door leraren opgemerkt: 'De

Dit artikel is een sterk ingekorte versie van de oorspronkelijke tekst. Indien de lezer belangstelling heeft voor de volledige tekst inclusief annotatie, deze is te verkrijgen via info@euroclio.nl

laatste zin van onze schoolboeken luidt: In 1939 begon de Tweede Wereldoorlog.

De leraren

Door middel van een streng selectief examen worden ongeveer 300.000 studenten toegelaten tot de universiteiten, terwijl jaarlijks ongeveer 2 miljoen scholieren de examens afleggen. Dit betekent dat 85% afvalt. Om leraar te kunnen worden zijn niet de allerhoogste scores vereist. Studenten aan de lerarenopleidingen zijn ook voornamelijk afkomstig uit de kleinere steden. De opleiding zelf legt de nadruk vooral op politieke en militaire geschiedenis, waarin vooral feitenkennis telt. Met nauwelijks praktijkervaring, lessen over didactiek of pedagogiek en met een overbelasting aan academische kennis kwamen net opgeleide leraren tot voor kort voor de klas.

Om het arbeidstraject te stroomlijnen worden de leraren door de overheid uitgezonden naar scholen over heel Turkije. Het is een land met grote verschillen: in het westen zijn er gemiddeld 25 leerlingen per klas, en in het oosten kunnen dit er 40 à 50 per klas zijn. De leraar geeft frontaal en op reproductie gericht les. Het woord van de leraar is waar en in het lesboek staan feiten weergegeven waaraan niet getwijfeld hoeft te worden. Maar wie maakt de schoolboeken?

Overheid als mede-auteur

Het begint allemaal met de Onderwijsraad, onderdeel van het Ministerie van Onderwijs, waar een aantal experts per schoolvak de richtlijnen opstelt waaraan een lesmethode moet voldoen. Tot zo ver is dit vergelijkbaar met de Nederlandse eindtermen. Maar de experts schrijven ook voor hoeveel aandacht een onderwerp moet krijgen en een groot deel van het te gebruiken beeldmateriaal. Je kunt stellen dat de overheid medeauteur is. 126 Educatieve uitgeverijen slaan dan aan het schrijven, met het oog op de gemiddeld één miljoen scholieren per leerjaar die Turkije telt. Binnen de gestelde deadline leveren zij een compleet schoolboek. Een loting bepaalt welke inzendingen door kunnen naar de evaluatieronde. Zij die 90 punten of hoger scoren, krijgen de kans om hun schoolboek te herzien. Hierna worden slechts vier tot vijf uitgeverijen uitgekozen. Een andere loting bepaalt vervolgens de distributie van de methodes over de scholen. In Turkse ogen is dit een noodzakelijk proces om corruptie tegen te gaan en kwaliteit te garanderen. Egalitaire idealen spelen ook een rol: arm en rijk leren uit dezelfde schoolboeken. De ouders hoeven de boeken niet te betalen en op de eerste schooldag liggen deze voor iedere leerling klaar.



Veranderingen

In het eerste curriculum van Turkije werden historische feiten werden zó gepresenteerd dat er vanaf de eerste migratiebewegingen van Turkstalige steppevolkeren vanuit Azië tot de vestiging van de republiek in 1923 een lijn te trekken is. Gesteld werd dat de beschavingen van China, India, Mesopotamië en de Grieken Turkse voorvaders hadden. Deze kwamen uiteindelijk aan in Anatolië, de eindbestemming van de lange migratiegeschiedenis. Zo werd het bestaan van Turkije zowel in het Westen als in Anatolië gelegitimeerd. Tevens kon men zich zo tegen de veelkleurige Ottomaanse periode afzetten. Kinderen leerden de namen, sterfjaren, heldendaden van alle grote heersers die de Turken naar hun bestemming leidden, met Atatürk voorop. Gedurende de tachtig jaar na de vestiging van de republiek Turkije is dit curriculum veelvuldig aangepast en gemoderniseerd.

De huidige veranderingen zijn echter van een ander kaliber: de lerarenopleidingen zijn qua didactiek aangepast. De Turkse overheid zond in 1999 getalenteerde studenten naar westerse universiteiten en liet hen de verworven inzichten in de Turkse opleidingen implementeren. Als resultaat heeft de Onderwijsraad bepaald dat leerlingen voortaan benaderd moesten worden met de *multi-intelligent approach*, van Howard Gardner. De eerste pilot draait in het zevende leerjaar (14 jaar). Hierdoor komt er meer aandacht voor 'source-based' geschiedenisonderwijs, hermeneutische (uitleggende) methodes en narratieve benaderingen.

De nieuwste schoolboeken vertonen dan ook overal inzetjes met terzijdes in plaats van een 'alwetende voice-over'. Ook gaan illustraties nu gepaard met bijschriften en activerende vragen. Beeldmateriaal en citaten van



historische personen worden ook expliciet als bron benaderd. Even zo innovatief is de opdracht om leerlingen heel nadrukkelijk verschillende versies van een verhaal te laten construeren tot eigen versies. Tot slot zijn er plannen om in het 12e jaar ook geschiedenis te geven. Men wil dan inzetten op constructivistisch en internationaal geïntendeerd onderwijs met minder politieke en militaire geschiedenis en meer aandacht voor sociale, economische en culturele invalshoeken.

Op inhoudelijk niveau is een meer kritische benadering van het eigen verleden. In de laatste decennia vóór het ineenstorten van het Ottomaanse rijk was – volgens de Turkse schoolboeken – deze in verval gekomen vanwege de zwakke heersers, intriganten en verraders. Leerlingen kregen via de schoolboeken ingepeperd dat het maar goed was dat daarna één van die pasja's, Mustafa Kemal, het heft in eigen hand nam, kerk en staat scheidde en de Turkse natie redde van verder verval. Sinds de doorbraak van de AKP in 2002 is de behandeling van de Ottomaanse periode veranderd. Men ging benadrukken dat het een tijd was om trots op te zijn, als Turk en als moslim. Historische personen, die eerder als verraders werden neergezet, kregen hun positie terug. Het is echter nog maar de vraag in hoeverre er plek is voor het multiculturele en multireligieuze karakter van dit rijk. Over een controversiële kwestie als de massamoord op de Armeniërs in 1915, is toch openheid te verwachten. Aangekondigd is dat in nieuwe schoolboeken de Armeense en Turkse versie over deze episode naast elkaar worden gepresenteerd, waarna de Turkse leerling vrij is hieruit te kiezen.

Ook op institutioneel vlak zijn de leraren op landelijk niveau meer betrokken zoals bij het opstellen van de eindtermen en is het karakter van het Onderwijsraad meer academisch dan politiek. Voor geschiedenis is er meer aandacht voor vakinhoudelijke kennis en pedagogiek.

Uitdagingen

Hoewel de Kopenhagen-criteria geen apart hoofdstuk hebben over onderwijs, is de algemene zienswijze wel dat Turkije's inspanningen om aan EU-eisen te voldoen, ook op het onderwijs doorwerken. Het toetredingsproces tot de EU speelt een belangrijke rol om de veranderingen te ondersteunen. Er zijn politici die zich tegen deze 'bemoeienis van buitenaf' keren en terug willen naar een curriculum waarbij de verhalen over de door de Ottomanen overwonnen volkeren, huidige andere geloven en minderheden zeer selectief en gekleurd zijn.

Negatieve factoren voor verdere innovatie vormen de afwezigheid van actieve beheersing van moderne talen, speciaal het Engels, bij leraren en academici en de grootschaligheid van het onderwijssysteem. Van de 70 miljoen inwoners is ongeveer een kwart leerplichtig. Zo wordt nascholing van de grote hoeveelheid leraren ook een enorme klus. De ruime hoeveelheid examens die jaarlijks worden afgenomen zorgen voor een nadruk op politieke en militaire feitenkennis. Er zijn hierdoor ook al protesten tegen de nieuwe thema's in het twaalfde leerjaar omdat alleen een gegedegen examentraining de leerlingen goed zou kunnen voorbereiden.

Tijdens de reis vroeg ik aan een leerling in Istanbul wat ze leuk vond aan geschiedenis. 'Ottomanen!' was direct het enthousiaste antwoord. 'Waarom?' een stortvloed volgde: de paleizen, de harem, de spionnen en de sultans... 'Maar de republikeinse periode dan?' De leerlinge vervolgde vroom: natuurlijk, dat was een belangrijke periode, daar hield ze van, er waren in die tijd zoveel jongens omgekomen, voor hen, voor Turkije...

Het zal voor haar leraar de komende jaren schipperen worden tussen de traditionele taken die het Turkse geschiedenisonderwijs had en de nieuwe uitdagingen die het zich gesteld heeft.